

Sørum-Speilet

Nummer 1 – 2015 – 21. årgang

«OLAVSROSA» TIL VØLNEBERG GAMLE SKOLE! Velkommen til et nytt år med Blaker og Sørum Historielag, med gode opplevelser og nye utfordringer. En stor og gledelig melding fikk vi 27. januar i år, da laget mottok tilsagn fra Norsk Kulturarv om å motta det nasjonale kvalitetsmerket «Olavsrosa» til Vølneberg gamle skole. Les mer om dette i *Lederens spalte* og på side 4.

Vølneberg gamle skole, som nå har fått tilsagn om «Olavsrosa». Foto av skolen: Anders Henriksen

KLESVASK FØR I TIDA – TUNGT «KVINNFOLKARBE'»

Anne-Marie Lund har snakket med Inger Kveli, og skrevet en artig artikkel om hvordan kvinnene sleit med klesvaska før i tida. Side 11

FRILYNTÉ UNGDOMSLAG I SØRUM

Asbjørn Langeland forteller om ungdomslaga i Blaker, Sørumsand, Sørum og Frogner. Side 6

ELLERS I DETTE NUMMER: Årsmøte på Sørumsand 11. mars - side 2

NUMMER:

Om tildelingen av «Olavsrosa» - side 4

Bruksnavn i Blaker og ny bygdebokforfatter - side 4

En kalender blir til i 1983 - side 10

Slora Mølle opp av asken - side 16

Om smått og stort: Turer, hørespill & bøker - side 18

OM SØRUM-SPEILET

Redaksjon:

Lillian Mobæk, redaktør
Telefon 952 23 106
Epost lilmobe@online.no

Asbjørn Langeland
Telefon 63 82 00 85
Epost asb-lang@online.no

Dag Winding-Sørensen
Telefon 995 43 747
Epost ivwind@online.no

Anne-Marie Lund
Telefon 477 57 261
Epost annlund@online.no

Sørum-Speilet utgis med 5 nummer i året.

Publiseringsplan for 2015:

Nr.	Stoff-frist	Utgis ca. uke
1	23. januar	8/9
2	27. februar	12/13
3	8. mai	24/25
4	21. august	38/39
5	30. oktober	49/50

Stoff til bladet bes sendt pr. epost til redaksjonen, evt. pr. post til Blaker og Sørum Historielag, Postboks 72, 1921 SØRUMSAND.

© **Opphavsrett:** Materialet i Sørum-Speilet omfattes av åndsverklovens bestemmelser.

Utforming: Lillian Mobæk.

Trykk: X-idé as. **Opplag:** 600.

ISSN: 1894-8154

BLAKER OG SØRUM HISTORIELAG

Stiftet i 1970 ved sammenslåing av Blaker historielag og Sørum historielag, og tilsluttet Romerike historielag og Landslaget for lokalhistorie.

Som medlem får du hvert år 5 nummer av SØRUM-SPEILET med lokalhistorisk stoff fra Sørum, og 4 nummer av SKYTILEN med stoff fra hele Romerike.

Medlemskontingent: kr. 250,- pr. år.

Postadresse: Blaker og Sørum Historielag, Postboks 72, 1921 SØRUMSAND. Bankkontonr: 1321.08.05189.

Hjemmeside: www.sorum.historielag.no. Facebook: www.facebook.com/blakerogsorumhistorielag

Vi vil gjerne ha nye medlemmer! Ta kontakt med leder Dag Winding-Sørensen på ivwind@online.no, eller via «Kontakt-oss»-skjemaet på vår hjemmeside.

ÅRSMØTE I BLAKER OG SØRUM

HISTORIELAG 11. MARS 2015

Vi minner om innkallingen til årsmøte onsdag 11. mars 2015 kl. 19.00, publisert i Sørum-Speilet nr. 5/2014, s. 3. Møtet holdes i 2. etasje i Festiviteten på Sørumsand.

Foredrag før selve årsmøtet: I år er det 70 år siden 2. verdenskrig ble avsluttet, og vi har bedt Svein Sandnes om å holde et foredrag om «Sørum under okkupasjonen» og arbeidet med boka som han redigerte i 2002. Servering før årsmøteforhandlingene.

Forslag til sakliste:

1. Godkjenning av innkalling og sakliste
2. Valg av møteleder og referenter samt to til å skrive under protokollen
3. Årsberetning for 2014
4. Revidert regnskap for 2014
5. Forslag til arbeidsplan for 2015
6. Forslag til kontingent for 2016
7. Forslag til budsjett for 2015
8. Innkomne saker
9. Valg av medlemmer til styret, til valgkomiteén, revisor med vara, og utsendinger til årsmøtet i Romerike Historielag.

Ad sak 8 - Innkomne saker:

Saker til årsmøtet må være styret i hende senest 4 uker før årsmøtet, dvs. 11. februar 2015. Adresse: Blaker og Sørum Historielag v/Dag Winding-Sørensen, postboks 72, 1921 Sørumsand, eller epost: ivwind@online.no

21. oktober 2014

Dag Winding-Sørensen (sign.), leder

VIKTIG: NYORDNING FOR OFFENTLIGGJØRING AV MØTEPAPIRENE

Av økonomiske og praktiske grunner, vedtok årsmøtet 2014 at det ikke lenger skal sendes ut fullt sett årsmøtepapirer til alle medlemmer. Møtepapirene og endelig sakliste blir lagt ut på vår hjemmeside senest 2 uker før møtet, dvs. 25. februar. Se www.sorum.historielag.no

NB: Papirutgave av møtepapirene, med endelig sakliste, kan også bestilles fra nestleder Gro Langeland, tlf. 90 53 65 88/63 82 00 85 eller på epost: gro.lang@online.no. Møtepapirene legges dessuten ut i møtelokalet.

LEDERENS SPALTE

Kjære medlemmer og andre interesserte!

Velkommen til et nytt år med Blaker og Sørum Historielag. Vi går gode opplevelser og nye utfordringer imøte.

Arbeidet vil bygge på våre tidligere erfaringer, med de justeringer vi finner nødvendig, i forhold til våre rammebetingelser.

Medlemstallet i 2014 har nådd 500-tallet. Det er betryggende å vite at vi er så mange - en sterk stemme i lokalpolitikken, for å verne om historien og kulturarven. I Riksantikvarens rangering av kulturbevisste kommuner, kommer Sørum dårlig ut. Det kan ikke gjelde historielagets kulturvernarbeid. I 2014 ble det første store restaureringsprosjektet på Slora Mølle gjennomført av den dyktige dugnadsgjengen vår.

«Olavsrosa». Den 27. januar i år mottok Blaker og Sørum Historielag tilsagn fra Norsk Kulturarv om å motta det nasjonale kvalitetsmerket «Olavsrosa». I tildelingsbrevet står det: «Stiftelsen Norsk Kulturarv gir med dette Vølneberg gamle skole tillatelse til å bruke det nasjonale kvalitetsmerket Olavsrosa.» Videre står: «Vølneberg gamle skole er tildelt «Olavsrosa» for godt vern av eit førstegenerasjons fastskolebygg i eit miljø med også andregenerasjons skolebygg bevart, og for god formidling av skolehistorie». Dette er to milepæler i vårt viktige arbeid for bevaring av Sørums identitet.

Sørum kommune er en god samarbeidspartner for Blaker og Sørum Historielag. At begrensede midler bremser innsatsen på lokalt plan, er en kjensgjerning. Særlig viktig er det å ansvarliggjøre våre lokalpolitikere til å ivareta Sørums kulturarv. Like viktig er det å ha et sterkt tillitsmannsapparat i Blaker og Sørum Historielag. Det er forutsetningen for øket innsats, i bevaring og formidling av den lokale kulturarven.

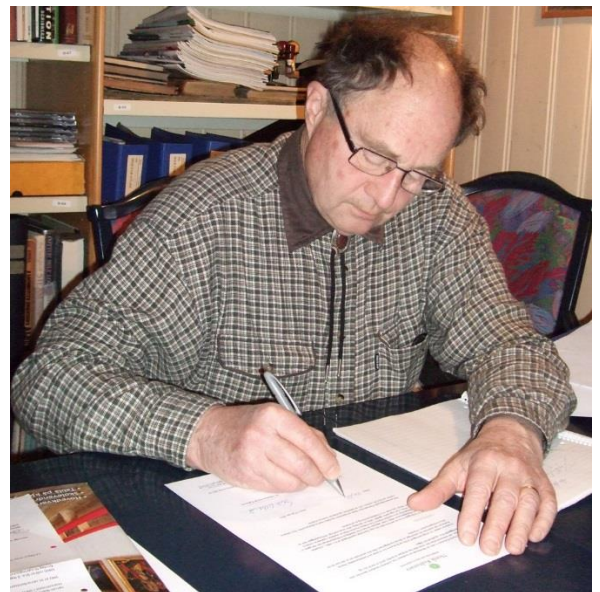
Gammeldags skole. Blaker og Sørum Historielag har i lang tid lagt vekt på arbeidet for og med barn og unge, fortrinnsvis med støtte av kulturkontoret og fra skoleverket. «En gammeldags skole» på Vølneberg er blitt en populær tradisjon for Sørums fjerdeklasse-elever, mot slutten av skoleåret. På Vølneberg er det meget mer vi kan utrette, dersom vi har kapasitet.

Sørum-Speilet er hovedbjelken i vår medlemspleie. Som en spin-off kommer Facebook-siden, eller nye utgivelser av bøker og temahefter med lokalhistorisk tilsnitt. De kan gjerne være vinklet mot nærturisme og reiseliv for muligens å vekke interessen hos barn og barnefamilier. Vårt arbeid kan være viktig med tanke på integrering av alle dem som kommer flyttende til Sørum. De som har kortest botid i Sørum, er de som vil ha størst glede av å bli kjent med bygda.

Kalender og turer. Historielaget skal fortsette kalenderarbeidet, som Kjell Huseby har drevet svært fortjenestefullt i 31 år, til sin bortgang i 2014. Likeledes har vi gode erfaringer med å arrangere de årlige rusleturene, for å styrke kjennskapen til Sørums mange skjulte perler. I 2014 ble det også samarbeidet med andre foreninger om medlemsturer, noe som sikkert kan utvikles videre. Vi har mange jern i ilden og trenger tillitsmenn, som kan bidra i arrangementsgrupper. Er du interessert i å gjøre en jobb for historielaget, så ta kontakt med meg eller en av de andre i styret.

Årsmøte. Onsdag den 11. mars holder vi vårt årsmøte i Festiviteten på Sørumsand kl. 19.00. Sakliste med mer på side 2. Vi håper på godt fremmøte, og ønsker hjertelig velkommen til en fin aften.

Dag Winding-Sørensen, leder

I Blaker og Sørum Historielags styremøte 4.2.2015 signerte leder Dag Winding-Sørensen avtalen med Norsk Kulturarv.

«OLAVSROSA» TIL VØLNEBERG GAMLE SKOLE

En stor ære, men også en betydelig utfordring for Historielaget.

«Norsk Kulturarv sitt kvalitetsmerke «Olavsrosa» skal vise publikum hvor de kan finne enestående opplevelser med røtter i vår kulturarv», heter det i det tildelingsbrevet som vi mottok en av de siste dagene i januar i år.

Videre står det i brevet: «Som innehaver av «Olavsrosa» har dere derfor rett til å bruke kvalitetsmerket aktivt som et virkemiddel i profilering av deres produkt. Nye brukere får emaljeskilt og diplom, og vi oppfordrer dere til å bruke kvalitetsmerket aktivt på profileringsmateriell og i all marknadsføring. For å sikre kvaliteten skal bruken være i samsvar med Norsk Kulturarv sine retningslinjer og godkjennes av oss i forkant. Alle innehaverne av «Olavsrosa» betaler en årlig avgift, som er differensiert etter omsetning. Det er svært viktig at vi har et kvalitetssikrings- og oppfølgingssystem som sikrer kvalitetsmerkets styrke og troverdighet. Det vil derfor bli gjennomført kvalitetskontroll gjennom besøk, og årlig rapporteringsskjema som sikrer at forutsetningene for tildeling av kvalitetsmerket fremdeles er gjeldende, og at alle opprettholder kvaliteten på sitt produkt.»

Den gledelige nyheten om «Olavsrosa» kom like før Sørumspeilet skulle i trykken, så når dette skrives, har ikke styret rukket å diskutere nærmere opplegg for overrekkelsen eller videreutvikling av produktet vårt.

Vi kommer tilbake med mer om Norsk Kulturarv og «Olavsrosa» i neste nummer av bladet. Følg også med på www.sorum.historielag.no, og gjerne www.kulturarv.no og www.olavsrosa.no.

I Akershus er det bare 9 bygg/anlegg som har denne utmerkelsen, og 7 av dem ligger på Romerike. Dette er den første «Olavsrosa» i Sørums kommunen. Den siste i Akershus som mottok «Olavsrosa» før vi fikk tildelingen, var Eidsvollsbygningen (ved et arrangement 13.12.2014) så Vølneberg gamle skole er kommet i et svært eksklusivt selskap. Vi er kjempetolte og sender en varm takk til alle som har jobbet med Vølneberg gamle skole fra restaureringsarbeidet startet på 1980-tallet, og med utviklingen og gjennomføringen av «Gammeldags skole» for alle kommunens 4. klassinger.

Gro Langeland, nestleder

BRUKSNAVN I BLAKER

Bygdebokforfatter Aslak Kittelsen er nå på plass, og har kommet i gang med arbeidet. Her forteller han om bruksnavn i Blaker.

Endelig skal blakerværingene få sin bygdebok! Det er et oppdrag jeg synes er veldig spennende og hyggelig. I motsetning til min gode kollega Jan Erik Horgen har jeg et tidligere bygdebokverk å bygge på. Eyvind Lillevolds *Aurskog og Blaker* er et interessant verk, men har en del feil og mangler, sett med våre øyne. Det er veldig viktig for meg å rette opp disse.

Aslak Kittelsen

En av disse manglene er folkelige navn på gardsbruk. Romerikinger i gamle dager har sjelden nøydt seg med å kalle gardsbruka «østre» og «vestre» når de har delt en gard, men brukt navn som *Øststun* og *Veststun*. At Lillevold ikke fikk disse navna med seg, er pussig, når man tenker på at for eksempel den noe eldre *Eidsvoll bygds historie* er full av opplysninger om dem.

Heldigvis har andre interessert seg for dem. I 1950-åra syklet navnegranskeren Kåre Hoel (1922-1989) rundt i store deler av landet og samlet inn lokal uttale av gards- og plassnavn, og i Blaker fikk han med seg mange slike bruksnavn. I nyere tid har Blaker og Sørums historielag samlet inn lokale navn i hele kommunen, og der er også mange bruksnavn representert. Verdien av å ha to slike undersøkelser med rundt seksti års mellomrom kan knapt overvurderes! ¹

I noen få tilfeller oppgir de to undersøkelsene forskjellige navn på samme gardsbruk, det har jeg i så fall notert. Noen få gardar i Blaker har ikke vært delt, iallfall i manns minne: **Kamperud**, **Nebbenes** og **Mo**. Andre gardar har vært delt, men mangler opplysninger om bruksnavn: **Ånnerud**, **Sandnes**, **Svarstad**, **Orderud** og **Monsrud**.

Oversikt

Sørøst i bygda finner vi **Kville** (fra gammalt av **Tømte**), der de forskjellige bruka har hett *Nordstun* eller *Veststun* (97/1), *Øststun* (97/3) og *Sørstun Tømte* (97/4). På **Armoen** har ikke sjølve gardsbruket vært delt, men tidligere lå det en husmannsplass der som het *Nordgarden*, som er et typisk bruksnavn. Det er i dag navn på et jorde. Østre og vestre **Hogset** har hvert sitt

bruksnavn: *Øststun* Hogset (100/1) og *Veststun* Hogset (100/1).

Mork har vært delt i østre og vestre lenge, og i dag finner vi følgende bruksnavn der: *Sør-Mork* (102/8), *Øst-Mork* (102/15), *Mellom-Mork* (102/4), *Vest-Mork* (103/1) og *Nordigarn Mork* (103/7). Kommer vi til **Jødal**, finner vi derimot ingen bruksnavn. Garden har vært delt i vesle og store Jødal i uminnelige tider, men de to bruka av store Jødal har ikke fått noen navn av denne typen. Vi svinger også innom **Krokstad**, som har *Nordstun* (127/3) og *Sørstun* (127/4).

I likhet med Mork og Jødal har **Kvevli** vært delt såpass lenge at store og vesle Kvevli har fått hvert sitt gardsnummer. Vesle har fortsatt å være ett bruk til i dag, mens store Kvevli har bruka *Arstun* (106/1), *Veststun* (106/6) og *Øststun* (106/16). Veststun i dag er et resultat av at tre bruk ble slått sammen i andre halvdel av 1800-tallet. Vi vet ikke hva de to andre bruka het, men Albert Hovind har gjort meg oppmerksom på at et jorde ved garden hans heter *Nystufløtten*, så det er sannsynlig at ett av de forsvunne bruka har hett *Nystun*.

Kommer vi til **Skukstad**, finner vi *Sørstun* (109/1), *Veststun* (109/12), *Nordstun* (109/14 (23?)) og *Arstun* (109/6).¹ **Kjølstad** har tre bruk, *Nordstun* (111/1), *Nystun* (111/2) og *Sørstun* (111/23). Lenger øst ligger **Fjuk**, med *Nystun* (112/1), *Sørstun* (112/3) og *Nordstun* (112/11), samt Nord-Fjuk (112/8) for seg sjøl lenger nord, og ved grensa til Nes finner vi **Stagrim** (fra gammalt **Stagrum**), som er delt i *Nordstun* (113/1), *Veststun* (113/2) og *Øststun* (113/8). På **Mjøluken** har vi *Sørgarn* (114/7) og *Nordstun* (114/8), på **Toreid** *Nystun* (114/1), *Sørenstun* (114/3) og *Arstun* (114/5).

Så hopper vi til Glommas bredder, og kommer til **Nitteberg**, med *Sørstun* (116/1) og *Nordstun* (116/1). På **Eid** ligger *Nordigarn* (eller *Nordgarn*) *Eid* (117/8) for seg sjøl, men så blir det mer komplisert: Arne Eid oppga i 2011 bruksnavna *Oppistun* (117/3), *Nordstun* (117/4), *Øststun* (117/6) og *Veststun* (117/7). Forvirrende er det derfor at Kåre Hoel oppga bruksnavna *Nordstun* (117/3), *Neristun* eller *Arstun* (117/4) og *Oppistun* (117/6) – bare *Veststun* er det samme. Har bruken av navna forandret seg over de siste seksti år?

¹ Om Veststun og Nordstun Skukstad skriver Kåre Hoel at det kan ha vært omvendt. Hoel noterte bruksnummeret 14 for Nordstun, i dag er det 23.

Huseby har vært delt i vesle og store lenge. Bruka på vesle heter i dag *Arstun* (119/1 og 2) og *Veslestun* (119/4), mens på store har vi ganske enkelt *Veststun* (120/1), *Sørstun* (120/6), *Øststun* (120/8) og *Nordstun* (120/9). I tillegg har **Skauen under Huseby** (120/10) hatt de tre bruka *Oppistun*, *Neristun* og *Arstun*.

De siste gardene vi tar for oss er Foss og Fossum. På **Foss** har Nord-Foss bruka *Bjerstun* (121/1) og *Storstun* (121/5 og 6), Sør-Foss har *Veststun* (122/1) og *Sørgarn* (122/2). På **Fossum** er det mer komplisert: Nord-Fossum har *Øststun* (123/1 og 2), *Sørgarn* (123/4), *Nordstua* (123/9), samt *Nystua* (123/10). Hoel oppgir dessuten *Arstun* som alternativt navn på *Øststun*, men han har ikke fått med seg at det her er snakk om to bruk. Sør-Fossum har *Nordstua* eller *Nordstun* (124/1) *Sørstua* (124/4) og *Arstun* (124/15). I tillegg er det *Veststun* (124/130) og *Negarn* (124/169), som i dag ligger på Fynsfeltet på Sørumsand. *Veststun* kalles i dag *Heggedal* etter eierne, og gardstunet er bevart. Der *Negarn* lå ligger i dag en villa.

Forklaring

De fleste av navna jeg har nevnt over er ganske greie å forstå. Alle ender på -gard eller -stue, og de fleste begynner på nord- og andre himmelretninger, ned-, opp-, ny- og stor-.

Kanskje litt vanskeligere å tolke er bruksnavnet *Arstun*. Her er forledet pronomenet «andre», og fra gammalt av har det gjerne vært slik at de som bodde på to bruk av samme gard kalte nettopp *den andre garden* for *Arstun*. Slik var det blant annet på Blakersund. Lista ovenfor viser mange eksempler på at dette navnet «stivnet» og ble brukt om *ett bestemt* bruk. Bruken av dette bruksnavnet er klart avgrenset til Romerike, Odalen og Solør, samt Rømskog i Østfold. At bruksnavnet *Arstoga* finnes i det nordvestre Värmland, vitner om at det har vært samkvem på tvers av riksgrensa fra gammalt av.

Sørenstun og *Bjerstun* er likeledes merkelige navn. *Sørenstun* har rimeligvis fått navn fra brukeren Søren Hansen Toreid, som kjøpte garden i 1701. *Bjerstun* har jeg derimot ikke funnet noen forklaring på.

Med unntak av bruksnavna på Fossum ender alle «stue-navna» på -n. At man har sagt «Nystun» i stedet for «Nystua» er neppe dansk påvirkning, men er heller stivnet dativ. For de fleste i dag er dativ noe man møter i tysktimen på skolen, men også våre norrøne forfedre brukte dette kasuset, som brukes for indirekte objekt i en setning. Man skal heller ikke så langt unna Romerike for å

finne bygder der det fortsatt er eldre folk som bruker dette: «Og hvis en møtte unger etter væga», synger Alf Prøysen i *Romjulsdrøm*. Det er ikke så vanskelig å tenke seg at romerikinger i eldre tider har brukt dette, men at det har gått ut av bruk lenge før manns minne.

Naturligvis finnes det ei mulighet for at det finnes bruksnavn som ikke har kommet med i noen av de to nevnte innsamlingene. **Hvis det er noen som har opplysninger om flere bruksnavn enn de jeg har presentert, er jeg svært takknemlig for dette!**

Aslak Kittelsen

Kilder:

- Kåre Hoel, Norsk stadnamnarkiv SA (tidleg 1950-tal).
- Marknavn innsamlet av Blaker og Sørumsand historielag.
- Artikkelen «Arstun» på lokalhistoriewiki.no
- Frode Myrheim. «Bruksnamn på Romerike», artikkel i *Romerike mens nasjonen våkner, 1750-1850. Årbok XXII for Romerike Historielag*, utgitt 2009.
- Jan Erik Horgen. *Sørumsand bygdebok*, bind 1-5.
- Eyvind Lillevold. *Aurskog og Blaker*, bind 2.

DU ER VELKOMMEN TIL Å TA KONTAKT MED BYGDEBOKFORFATTEREN!

Som du ser av foregående artikkel, er vår nye bygdebokforfatter, Aslak Kittelsen, nå godt i gang med arbeidet. Han begynte i august 2014, har hatt møter med styret, åpent møte i Blaker og når dette leses, har han og billedredaktør Anders Henriksen antakelig også hatt det første møtet for registrering av bilder fra Blaker. Har du spørsmål, informasjon eller lyst til å være med i bygdebokarbeidet på en eller annen måte, så ta kontakt med Aslak på mobil 93 44 11 62 eller epost:

aslakkittelsen@gmail.com

Aslak som bueskytter

Registrering: Hvis du ikke har fått skjema for registrering av din eiendom i Blaker, eller forlagt det du fikk for lenge siden, så er det viktig at du tar deg tid til å fylle ut og sende inn skjemaet så fort som mulig. Du finner skjemaet på vår hjemmeside eller kan bestille det fra Elin Mørk, tlf. 95 86 26 13, epost: elin-hem@online.no. Elin er styrets kontaktperson for Blakerbindet.

FRILYNTTE UNGDOMSLAG I SØRUM

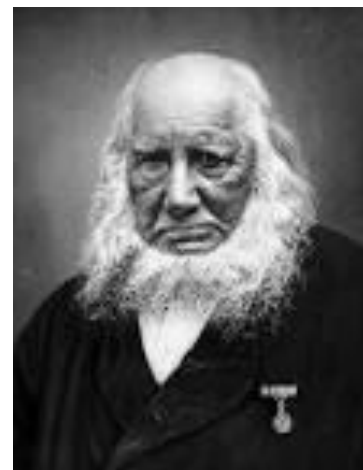
I dag har vi ett frilynt ungdomslag i Sørumsand, Blaker ungdomslag. Men det har tidligere vært fire ungdomslag i kommunen, Blaker, Sørumsand, Sørumsand og Frogner ungdomslag.

Litt om bakgrunnen

Fra 1880-åra og framover til 1920 ble det stiftet frilynte ungdomslag rundt om i hele landet. De fleste ungdomslaga fant en på bygdene, men det ble også etablert frilynte ungdomslag i noen byer, særlig som et tilbud til landsungdom som hadde flyttet til byen. Ungdomslaga var tuftet på den danske presten N. F. S. Grundtvigs tanker om skole og folkeopplysning.

Grundtvig var den som la grunnlaget for folkehøgskolene i Norden, og det var gjerne lærere eller menn som hadde vært elever på folkehøgskole, som tok initiativet til å få i gang ungdomslag. Initiativtakerne var alltid menn, men alt fra begynnelsen var det ofte kvinner med i styrene. Rundt forrige hundre-årsskifte var samfunnet preget av sterke nasjonale strømninger, og ungdomslaga engasjerte seg i mange av de sakene som sto sentralt i samfunnsdebatten. De frilynte ungdomslaga ble bl.a. viktige forkjempere for målsaka.

I 1890-åra ble det etablert fylkessammenslutninger av frilynte ungdomslag i de fleste landsdeler, og for Akershus og Østfold ble det etablert et felles fylkeslag, kalt Eidsiva. I 1896 kom representanter for 17 fylkeslag sammen til et møte i Trondheim der de stiftet Noregs Ungdomslag. For Noregs Ungdomslag ble målsaka (fremme av landsmålet eller nynorsken) en fanesak, men denne saken kom også til å skape splid i organisasjonen.

Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783-1872)

Romerike Ungdomsforbund

På Romerike ble det fra 1893 og framover mot århundreskiftet stiftet ungdomslag i mange bygder, og år 1900 var det ni ungdomslag på Romerike som var tilsluttet Noregs Ungdomslag gjennom distriktslaget

Eidsiva. Men mange romeriksungdommer følte seg lite hjemme i Noregs Ungdomslag. Alle skriv og trykksaker fra hovedorganisasjonen, og fra Eidsiva, var på «landsmål» som de sa den gangen, og landsmålet fikk aldri noen stor tilslutning på Sør-Østlandet.

På et møte i Aurskog høsten 1909 der det møtte medlemmer fra Fet, Sørumsand, Urskog, Øvre Høland og Høland ungdomslag, bestemte representantene for disse fem laga at de skulle opprette en ny og frittstående organisasjon Romerike Ungdomsforbund. Ungdomslaga på Romerike ble oppfordret til å melde seg ut av Noregs Ungdomslag (Eidsiva) og slutte seg til den nye organisasjonen. Johan K. Garder fra Fet ble forbundets første formann. Ellers var styrevervene fordelt mellom ungdomslag på Østre Romerike, og ett styremedlem kom fra Sørumsand Ungdomslag, nemlig ingeniør Stampe (fornavn er ikke oppgitt). Johan Lystad representerte Sørumsand Ungdomslag på stiftelsesmøtet.

Forbundet hadde god vekst de første åra, og i 1915 var 11 lag med til sammen ca. 800 medlemmer tilsluttet Romerike Ungdomsforbund. Samtidig var det sterke diskusjoner for og imot forbundet i en del ungdomslag som fortsatt sto tilsluttet Eidsiva, og for eksempel holdt Blaker Ungdomslag på medlemskapet i Eidsiva i mange år. Dette laget meldte seg ikke inn i Romerike Ungdomsforbund før i 1926. Enkelte ungdomslag la ned virksomheten etter nokså kort tid.

Sørumsand Ungdomslag

Sørumsand Ungdomslag ble antakelig stiftet før 1900, og laget var blant de fem ungdomslaga som stiftet Romerike Ungdomsforbund. Forbundets første stevne som ble arrangert i 1910, ble holdt i Sørumsand Ungdomslags lokale, Glabakk. Johan Garder har skrevet om dette stevnet i en jubileumbok fra 1934. «Lagets lokale ligger meget vakkert til oppe i skogkanten ved veien til Fet. Men det ligger litt for langt fra jernbanestasjonen til å kunne regnes for noe særlig godt stevnested.»

Stevnet åpnet ved sekstida lørdag ettermiddag. Da var det sånt regnvær at arrangørene hadde gitt beskjed til foredragsholderen, rittmester Fougner som skulle tale om idrettssaken, at det ikke var nødvendig å komme. Men det ble arrangert idrettskonkurranser, og ut på kvelden var det kommet så mange at lokalet var fullt. Det var sang, opplesning, leik og dans, og ut på kvelden var det premieutdeling for idrettskonkurransen. «Formannen delte ut premiene og holdt en tennende tale for idretten og dens menn» står det i referatet.

På søndagen, som var den egentlige stevnedagen, hadde deltakerne utflukt til Piggåsen med hornmusikk i spissen. Tilbake ved stevneplassen var det foredrag om «våre landsmenn i Amerika». Foredraget endte med en

appell til ungdommen om å ta fatt her hjemme, på samme måte som de må gjøre over der for å klare seg. Det var også et foredrag om ungdom og ungdomsoppgaver, opplesning og underholdning. I alt samlet stevnet 400 deltakere.

På lørdag kveld hadde det vært et par bråkebøtter, men de som forsøkte seg med dårlig oppførsel, ble tatt kraftig fatt. Så totalt sett var stevnet meget vellykket, og formannen i Sørumsand ungdomslag, Herr Lystad fikk varm takk.

Sørumsand ungdomslag fikk en kort levetid. I forbindelse med Forbundets årsmøte i 1914 kan en lese at Sørumsand ungdomslag lenge hadde arbeidet tungt. «For å få billig tomt hadde laget bygget seg et lokale som lå alt for langt fra den tetteste bebyggelsen på stedet». Det lå 3-4 km fra Sørumsand stasjon ved grensa til Fet. Med hjelp fra styret i Romerike Ungdomsforbund hadde laget imidlertid tatt opp forhandlinger med Akershus Skogselskap om å kjøpe ei tomt med påstående hus ved Sørumsand stasjon. Dette kunne blitt en god løsning, men mens man ventet på at saken skulle bli behandlet i skogselskapets styre, brant huset. Ungdomslaget fortsatte i det gamle lokalet, men der viste det seg praktisk talt umulig å holde foredrag fordi det lå så avsides at få eller ingen kom på møtene. I 1914 gikk derfor Sørumsand Ungdomslag seg trett og meldte seg ut av forbundet. Men laget eide jo et lokale, og det var antakelig fortsatt Sørumsand Ungdomslag som sto for drifta av Glabakk.

En kan ikke se at virksomheten i laget ble tatt opp igjen seinere. Men på 1950-tallet var det et Sørum Ungdomslag som var tilsluttet Romerike Ungdomsforbund, og dette laget hadde sin base på Sørumsand og brukte Festiviteten til lokale. (Se under Sørum Ungdomslag.)

Festiviteten på Sørumsand

Glabakk lå ved Gamle Rovenveg omtrent tvers over veien for Bakseters sag. I Sørum Bygdebok b. 3 finner en opplysninger om et forsamlingslokale på Sørumsand som het Fram. Dette lokalet som ble revet da man bygde Bingsfoss ungdomsskole, tilhørte arbeiderbevegelsen.

Det står at huset tidligere hadde stått på Glabakk på Lystadmoen, og at det sannsynligvis ble flyttet til Sjørumsand i 1920-åra.

Jeg har spurt Berit Kristiansen, som vokste opp på Lystadmoen, om hun vet noe om Glabakk. Hun forteller at hun har hørt mye om Glabakk, og etter det hun sier, må lokalet ha vært i bruk til arrangementer og fester i lang tid etter 1914, antakelig til det ble flyttet til Sjørumsand i 1920-åra. Berit Kristiansen forteller også at plassen der lokalet hadde ligget, ble mye brukt som leirplass av taterfølger på nittenførti- og femtitallet.

Dans på lokalet. Foto fra Wikipedia

Sjørum Ungdomslag

Sjørum Ungdomslag var et annet lag som fikk kort levetid. Laget er ikke omtalt i jubileumsberetningen for Romerike Ungdomsforbund fra 1934, men i bygdeboka Sjørum herred, b. 2 finner en følgende om laget: «Sjørum Ungdomslag ble stiftet etter opptak av Henrik Emil Frøen i april 1912. Det ble innmeldt i Eidsiva ungdomslag, og i 1916 gikk det over til Romerike ungdomsforbund. Neste år fikk laget sitt eget hus Nordhaug. I 1918 reiste Sjørum ungdomslag spørsmål om folkeboksamling for bygda, og sendte herredsstyret forslag om at det kommunale bibliotek skulle overtas av laget. Videre ble det foreslått at kommunen og ungdomslaget hvert år skulle yte like store beløp til innkjøp av bøker.

Dette godtok herredsstyret, men det kommunale tilskudd ble likevel begrenset til kr. 50,- pr. år. Nordhaug viste seg etter hvert mindre skikket som lokale, og da dansen med tiden fikk bred plass på bekostning av virkelig lagsarbeid, ble huset solgt i 1927 og laget utmeldt av Romerike ungdomsforbund. Det har flere ganger vært på tale å få Sjørum ungdomslag i gang igjen, men styret har ment at byggespørsmålet først måtte løses. Det har tatt opp samarbeid med en del andre lag i bygda for å kunne sette planene ut i livet.»

Laget gjenoppsto i 1955, og det er omtalt i Romerike Ungdomsforbunds jubileumsbok fra 1969. Ved reetableringen i 1955 ble Paul Laingen valgt til formann.

Seinere formenn var Hans Orderud og Karin Zachariasen. Det ser ut til at laget var nokså aktivt i siste halvdel av 1950-åra, bl.a. med amatørteater. Men på 1960-tallet opphørte virksomheten. Lagets møter og arrangementer foregikk på Festiviteten.

Hvor lå Nordhaug?

I Sjørum bygdebok b. 1 side 378 finner man omtale av Allévegen 1 – Norderhaug, gnr. 14, bnr.1, og det går fram av beskrivelsen at det var her Nordhaug lå. Jeg gjengir litt av teksten fra bygdeboka: «Norderhaug er det offisielle navnet på den tomta som i Lørenfallet huskes som Samvirkelaget, etter at Sjørum Samvirkelag hadde butikk der. Like etter at Sjørum Samvirkelag ervervet eiendommen tidlig i 1927, brant den gamle bygningen på Norderhaug. ... Tomta Norderhaug ble i 1895 fradelt fra Lørenenga og omfattet opphavlig et større område langs Haldenvegen. ... Det er ikke tinglyst mange skjøter på denne eiendommen. Det første som er funnet, er et skjøte fra Sjørum Ungdomslag til Sjørum Samvirkelag fra 1927.»

Det går ellers fram av bygdeboka at det huset som brant i 1927, og altså var ungdomslagets eiendom fra 1917 til 1927, ble bygd i 1890-åra. Det har antakelig vært et ganske stort hus som gjennom åra ga plass til både forretningsvirksomhet og boliger. I den tida ungdomslaget eide huset og hadde lokale der, var det også utleiebolig i huset. I begynnelsen av 1920-åra var det feriekoloni for barn fra Oslo på eiendommen. Hvem som sto for denne virksomheten, har ikke bygdeboka opplysning om, men det var altså på den tida som Sjørum Ungdomslag var eier.

Ut konkurrert av bondeungdomslaget?

I Sjørum-Speilet nr. 6/2005 har Trygve Sæther en meget interessant artikkel som han har kalt «Fra Bondeungdomslag til Bygdeungdomslag». Han forteller at Sjørum Bondeungdomslag som seinere ble til Sjørum Bygdeungdomslag, ble stiftet i 1922. Dette laget fikk etter hvert en omfattende virksomhet. Sæther nevner ikke Sjørum Ungdomslag i artikkelen, men en må gå ut fra at bondeungdomslaget og det frilynte ungdomslaget stort sett henvendte seg til den samme ungdomsgruppa, og da er det naturlig at det over tid ikke var plass til begge.

Blaker Ungdomslag

Blaker Ungdomslag ble stiftet i 1895. I bygdeboka for Aurskog og Blaker b.3 står det følgende om laget: «Dette lag, som ungdomslaget i Aurskog, har betydd mye for det kulturelle liv i bygdene sine. Gjennom foredrag av landskjente kvinner og menn eller av fremstående bygdefolk har de gitt mye impulser til ungdommen og

bragt aktuelle emner til diskusjon. Mange kjente personer i Aurskog og Blaker har her hatt sin første trening i organisasjonsarbeid.»

Lærer Ivar Beite var lagets første formann. Med seg i styret hadde han Kristian Svarstad, Jørgen Johansen, Hilda Huseby og Anne Hammerstad. Lagets første fest holdtes tredje dag nyttår 1896 på Svarstad gård hos hr. Stenby.

Oddmund Stortrøen skriver i jubileumsboka til Romerike Ungdomsforbunds 25-årsjubileum at «Beite holdt mange utmerkede foredrag, særlig et om Olav den Hellige som huskes av flere den dag i dag.» (Dette skrev han i 1934, altså etter nesten 40 år, så det må ha vært litt av et foredrag).

I 1896 ble laget innmeldt i Eidsiva som var distriktsorganisasjonen til Noregs Ungdomslag. I motsetning til mange av de andre ungdomslaga på Romerike holdt Blaker Ungdomslag på medlemsskapet i Eidsiva i mange år etter at Romerike Ungdomsforbund var stiftet. Først i 1926 ble laget innmeldt i Romerike Ungdomsforbund etter å ha vært utmeldt fra Eidsiva et par år. Spørsmålet om å melde seg ut av Eidsiva var oppe til avstemming i laget flere ganger, første gang i 1909, men flertallet holdt på denne tilknytningen helt til 1923.

På slutten av 1800-tallet fantes det ikke noe forsamlingslokale i Blaker, og ungdomslaget holdt stort sett møtene sine på Fjuk og Svarstad skoler. Festene ble holdt i private hjem, de fleste hos Stenby på Svarstad. På møtene var det foredrag, opplesning og sang, mens det på festene var lek og dans i tillegg. Laget arrangerte også turer. En St. Hans-helg et av de første åra hadde laget tur til Ulviksjøen i Aurskog, og da hadde de hesteskyss med 20 hester i følget. De dro fra Blaker på St. Hans-aften og dro tilbake på ettermiddagen St. Hans-dagen.

De første åra deltok også laget mannsterkt i Eidsivas sommerstevner. Stevnene varte som regel i to dager, og hvis stevnestedet lå sånn til, overnattet deltakerne gjerne i jernbanevogner. I 1906 var Blaker Ungdomslag vertskap for sommerstevnet. Stortrøen skriver at dette stevnet var litt av en begivenhet for bygda. Det varte i to dager og begynte med gudstjeneste i Blaker kirke ved Anders Hovden. Så gikk man til stevneplassen på Skugstadmoen der det var foredrag av Cand. Mag. Lange, «I Europa for 100 år siden.» Det var også opplesning av Stormoen (skuespiller) og et foredrag om idrett. Videre var det en oppvisning av idrettslaget Tjalve fra Kristiania. Om kvelden talte Anders Hovden og Urskog dramatiske klubb spilte komedien Vekkeruret. Kvelden ble avsluttet med fyrverkeri. Dag to var det foredrag av Bernt Holtsmark, Jordbrukets betydning for landets velstand. Så holdt folkehøyskolebestyrer Bøe to foredrag, og Eidsivas formann hr. Funderud holdt avslutningstalen.

Granlund

Det ble snart et problem for laget at de manglet eget lokale. Arbeiderforeningen hadde skaffet seg et lokale, og

dette ble ofte leid til ungdomslagets arrangementer, men lokalet var lite og trangt og lite hensiktsmessig. Alt fra 1903 begynte man derfor å drøfte planer om eget lokale for ungdomslaget, og den 17. mai 1908 ble den endelige beslutningen tatt. Lærer Beite ble valgt til formann i byggekomiteén, og brødrene Per og Kristian

Svarstad gav gratis tomt. St. Hans-dagen 1909 sto huset ferdig. Huset fikk navnet Granlund. Bygdefolket hadde gitt både kontante bidrag og tømmer. I tillegg måtte laget låne kr. 3000, men i 1923 var gjelden betalt.

I 1917 gikk et idrettslag inn som underavdeling i ungdomslaget. Det var særlig turning og skiidrett man drev med, og laget arrangerte flere skirenn, både hopprenn og langrenn. Sangkor og musikklag fikk ungdomslaget også på denne tida.

Stortrøen avslutter artikkelen sin slik: «De eldre viser liten interesse for laget, tross iherdige forsøk fra vår side for å få disse med. De er ved flere anledninger oppfordret til å besøke oss, for at de kan se hvordan ungdommen har det en lørdagskveld, men ingen kommer. Vi har også arrangert bygdehistorisk stevne. Laget har hatt god støtte av bygdens skolelærere og sogneprest.»

Granlund. Foto fra bok om Romerike Ungdomsforbund.

Granlund ble etter hvert et dårlig egnet lokale for ungdomslagets virksomhet, og rundt 1950 var aktiviteten i ungdomslaget liten. I 1955 kunne man imidlertid ta i bruk nytt samfunnshus i Blaker, og ungdomslagets 60-årsjubileum ble arrangert i Blaker samfunnshus fjerde juledag 1955. Granlund ble nå solgt, huset revet, og nytt

bolighus ble reist på eiendommen som ligger ved Toreidvegen litt nord for Haugtun skole.

Blaker Ungdomslag er fortsatt en levende forening og kan snart vise til 120 års sammenhengende virksomhet.

Frogner Ungdomslag

Frogner Ungdomslag ble stiftet i 1930, altså mange år etter de andre ungdomslaga i bygda. I 1934 var Kristoffer Borgen formann, og det er han som har skrevet den rapporten om laget som en finner i Romerike Ungdomsforbunds jubileumsbok.

Kristoffer Borgen innleder slik: «For noen år siden var det en kristelig ungdomsforening her. Den gikk imidlertid i stå, og siden har arbeidet for ungdomssaken ligget stille, inntil lærer Sigmund Eldevik opptok tanken om stiftelse av en ny forening.» Det står at Eldeviks mening var å starte en ny kristelig forening, men ungdommen var nokså splittet i synet på hva slags forening man skulle ha. Ungdommen ville ikke seile under falsk flagg, og derfor ble det bestemt å stifte et frilynt ungdomslag. Telegrafist O. Johnsen ble valgt til lagets første formann, og han hadde vervet i to år.

Borgen skriver at lokalforholdene var vanskelige. Laget hadde de første åra holdt møtene sine i skolens gymnastikksal og han fortsetter slik. «Men ettersom laget vokser seg større og sterkere (det teller nu omkring 100 medlemmer), ser det ut til at de religiøse sekter, som det er nokså mange av her på stedet, begynner å se med misunnelse på det, og de prøver å motarbeide det på alle mulige måter. Særlig pussig var det i vinter da de forsøkte å kaste oss ut av den stakkars forsamlingsalen vi har.» Det ble innkalt til kretsmøte for skolen der de skulle stemme over om ungdomslaget fortsatt skulle få bruke skolelokalet. De fleste som møtte på kretsmøtet var positivt innstilt til ungdomslaget, og avstemningen gav stort flertall for at laget skulle få fortsette i skolen. Han som hadde stått i spissen for å få laget ut av skolen, unnskyldte seg med at da de tok inn laget, hadde man fått inntrykk av at det skulle etableres en kristen forening. «Da reiste en litt eldre mann seg nede i salen og spurte om vi ikke var kristne alle sammen, eller om man mente at det bare var en liten klikk som var det! – Almindelig munterhet.»

Også i Frogner var det vanskelig å få den eldre generasjon med. «De har ikke fått øynene opp for hva et ungdomslag virkelig har å si for bygden.» Men Borgen føyer til at det likevel er en god del eldre som støtter laget, og han nevner spesielt lærerne Eldevik og Kvaalem. «Det er disse to vi henvender oss til når vi er i knipetak, og vi har aldri fått nei, når vi har kommet og spurt om de vil holde et foredrag eller lignende.» Ellers beklager han seg over at eksterne foredragsholdere ofte blir alt for

dyre, og han anmoder forbundet om å skaffe rimelige foredragsholdere til ungdomslaga.

I Sørums herred, b.2 står det at laget gikk inn for folkeviseseleiken, og at det hadde arrangert flere leikkurser. Det står videre at lagets årlige skirenn for damer og herrer er blitt en tradisjon, og at laget ofte har stilt lag ved Romerikes årlige vinter- og sommerstafetter. I 1938 oppnådde laget seier i skistafetten. I samme artikkel står det at laget høsten 1945 tok opp spørsmålet om restaurering av Frogner gamle kirke.

Frogner Ungdomslag i eget hus, Tangen

Lagets lokalproblem ble løst i 1938. Da kjøpte ungdomslaget sammen med Frogner Idrettslag eiendommen Tangen (Hexebergvegen 34) der det sto et bolighus. Huset ble ominnredet slik at en fikk gang, garderobe, møterom og en sal i første etasje. I annen etasje ble det leilighet for en økonom. Leiligheten hadde to rom, kjøkken og en gang, og det var utvendig trapp opp til den. I 1954 ble Tangen solgt til Harald og Randi Slemdal som fortsatt bor i huset.

På den tida Tangen ble solgt, var det liten aktivitet i Frogner Ungdomslag. Lagets andel av salgssummen ble plassert som et lån til Frogner Meieri som i 1956 fikk et nytt tilbygg med forsamlingsal. Da Frogner Grendehus ble etablert på begynnelsen av 1990-tallet, (huset var ferdig i 1994) ble de midlene som ungdomslaget tidligere hadde gitt som lån til Frogner Meieri, overført til Frogner Grendehus.

Asbjørn Langeland

Kilder:

Romerike Ungdomsforbund 1909 – 1934 (jubileumsbok)
Romerike Ungdomsforbund 1909 – 1969 (jubileumsbok)
Lillevold, E.: Aurskog og Blaker b. 3
Sørums herred, b. 2
Jan Erik Horgen: Sørums bygdebok b. 1, 3 og 5.

EN KALENDER BLIR TIL I SEPT. 1983

Fire gode venner i Historielaget kom med en idé, Aslaug og Kristian Lieungh, Odd Skullerud og Kjell Huseby.

De gamle bildene som var samlet inn - de kunne vel sees av flere av Sørums innbyggere hvis de ble brukt på årskalendere?

Blokker med kalenderblad tok Kjell seg av. En gammel sort/hvit-kopimaskin var god å ha. Tall ble forstørret i sort. Søndager og helligdager ble grå. Så ble det klippet og limt på rett plass, samt månefasene. Bildene ble sortert ut; tre fra hver del av kommunen: Frogner, Sørums, Sørumsand, Rånåsfoss og Blaker.

Vinter- og sommerbilder ble kopiert av Trygve Panhoff. Noen ord til hvert bilde kom også på. Tre eksemplarer i rå form ble vist til styret. Godkjent. Blaker Sparebank likte idéen og sponset med kr. 1.000,-. Nå ble trykkeri bestilt og overtok trykkingen. Det ble trykt 350 eksemplarer.

Tidlig i november kom 14 pappesker til Huseby. 1 eske for hver måned, en eske for bakplate og en eske med poser. Aslaug, Kristian, Odd og Kjell gikk på med godt mot, og veldig spent ble eskene åpnet. Rundt på kjøkkenbordet ble 13 hauger lagt ut i riktig rekkefølge. I to provisoriske presser, bestående av to brede plank med to solide skruebolter, ble passe bunker lagt inn for press og så limt i toppen. Etter tørk og noen kaffekopper og litt mat ble de tatt ut av pressa, delt ut og satt i poser. Det ble nok en lang dag!

Blaker Sparebank fikk 25 kalendere som takk for reklame. Resten ble delt ut til ni medlemmer som solgte ved dørene i distriktet. 325 ble solgt, noen kalendere ble solgt på stand. Av de usolgte kalendrene tok Kjell bildene og klebet på papp til oppbevaring. Opplaget gikk stadig opp, sakte, men sikkert etter som kalenderen ble kjent. Året 2006 var opplaget 900 eksemplarer, da hadde nytt trykkeri tatt over og gjorde kalenderen helt ferdig. Ettersom det ble rimeligere å trykke 1000 eksemplarer, ble det godkjent og bestilt. Nå var det bare å putte kalenderen i pose for salg.

De siste årene har Blaker Sparebank sponset kalenderen med kr 8.000,-. Tusen takk for det! Noen kalendere har hvert år blitt igjen usolgt. Disse er pakket ned og oppbevart dersom noen skulle ha interesse av et eksemplar. Den siste kalenderen fra Kjells hånd ble ferdigstilt i august 2014.

Da er det å håpe at kalenderen er kommet for å bli. Litt lettere nå med datamaskiner, kanskje.

Kristian Lieungh og Kjell Huseby hadde stor interesse for Vølneberg gamle skole, derfor ble inntekten for kalenderen øremerket restaureringen de første årene.

Solveig Huseby

KLESVASK FØR I TIDA – TUNGT

«KVINNIFOLKARBE'»

Anne-Marie Lund har snakket med Inger Kvevli om hvordan kvinnene sleit med klesvaska før i tida.

Foto fra Digitalt Museum

Januar 2015: Av og til får mormor hente barnebarn i SFO og barnehage, og som så ofte på regntunge, våte dager, får hun med to plastposer fulle av tøy, klissvått med grus og skitt. Det er fint! Et tegn på at ungene har hatt det moro ute i frisk luft, og mormor har ingen bekymringer for ekstraarbeidet.

Alt tøyet legges i vaskemaskinen, vaskepulver has i, kortprogrammet settes på, og etter 50 minutter er det rent. Siden det denne ettermiddagen er dårlig klestørk ute, får klærne et opphold i tørketrommelen. Når foreldrene henter ungene ved leggetid, ligger det igjen i plastposer, rent og tørt og klart til bruk neste dag. Våre formødre hadde knapt trodd det de så, dersom en tidsmaskin kunne ha brakt dem hit et øyeblikk.

Kvinnifolka tok klesvaska

Spør vi eldre folk hva de mener er den viktigste av alle de tekniske nyvinningene, så får man selvfølgelig mange forskjellige svar. Men jeg har lagt merke til at de fleste kvinner svarer «Vaskemaskinen!» Det forteller oss at klesvaska var en krevende og slitsom oppgave, og at det var kvinnene som tok seg av det.

Mange av oss som bor i gamle hus, har sett spor etter dette arbeidet i kjellere, på loft og i uthus. Det kan være trestamper i forskjellige størrelser, sinkbaljer, vaskebrett, noen har kanskje også bryggepanner stående. Til og med i naturen er det spor, for nede ved åa som renner forbi hos oss på Kvevli, stikker det ut et svaberg som kalles «Vaskeberje». Faren min, som var født i begynnelsen av forrige århundre, fortalte at det var her de skylte klesvask da han vokste opp. Klærne ble kokt og vasket i bryggerhuset oppe på gården, og deretter ble stamper med tøy kjørt de hundre meterne ned til elva på kjerre eller på kjelke om vinteren.

Kan vi forestille oss hvordan kulda krøp inn i kroppen mens hendene hele tiden var i iskaldt vann og skjørtekanten ble tyngre og tyngre av væte? Om sommeren var det vel ikke riktig så ille, men tungt var det jo å skylle og vri opp sengeklær og arbeidstøy!

Sinkbalje og vaskebrett fantes i de fleste hjem. (Foto: Wikipedia)

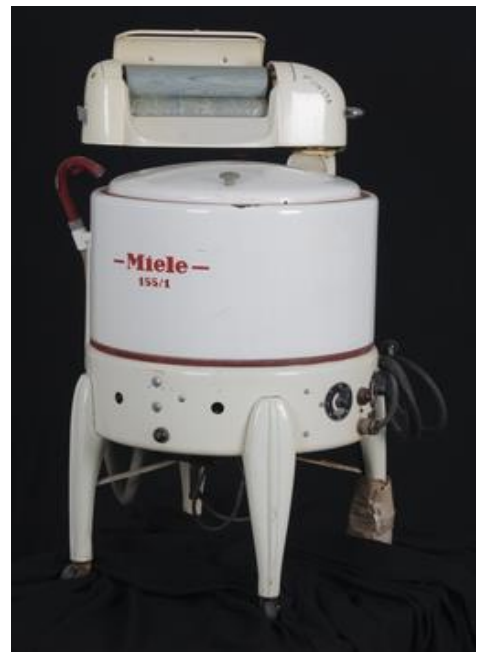
Arbeidstøyet var ikke direkte lettstelt før i tida, det var «blåbukser», av bomull riktignok, men stoffet var stivt og tungt. Om vinteren brukte de klær av vømmøl (vadmel), tjukk, tovet ull – hvordan var det mulig å vri opp noe sånt? Faren min fortalte at «Kvinnfolka var ofte litt iltre mens de dreiv med klesvaska, vi forstyrta dem helst ikke da.» Mormor i 2015 tenker at det var sannelig godt kvinnene klarte å formidle dette, slik at karer og unger gikk litt stille i dørene!

Store forandringer med vask og stell av klær

Det er flere grunner til det. Nå er det en selvfølge at boliger har innlagt vann, i alle hus kan vi bare skru på kraner og velge om vannet skal være varmt eller kaldt – ja, akkurat den temperaturen vi ønsker! Alle har vaskemaskiner, de aller fleste er såkalt «helautomatiske»

med mulighet for å velge et vaskeprogram tilpasset det tøyet som skal vaskes. Sentrifugering er en selvfølge, slik at tøyet er halvtørt når vasken er gjort. Dessuten har mange tørkeskap eller tørketrommel, og selv om mange fremdeles foretrekker å tørke tøyet ute, er tromling en god løsning når været er fuktig. Så er tøyet blitt adskillig mer lettstelt! Stoffene er lette, de er enkle å vri opp, de tørker fort. Mange moderne tekstiler trenger ikke å ruller og strykes før de tas i bruk igjen etter vask. Før var det som oftest helt nødvendig for at plagget i det hele tatt kunne brukes.

De største endringene har kommet i mormors egen levetid fra 1950. Hun kan så vidt huske sin mamma med vaskebrettet i sinkbalja, men det hun husker best fra barndommen er vaskemaskinen som ble trillet ut på kjøkkengulvet med en slange bort til utslagsvasken en dag i uka. For fremdeles på 50- og 60-tallet var klesvask såpass arbeidskrevende at det var en egen «vaskedag». Mormor husker også lovprisningen av vrimaskinen når pappas blåbukser og busseruller ble tatt opp av vannet og vridd opp med den. De var jo på god vei til å bli tørre enda før de ble hengt ut!

*Så kom klesvask-revolusjonen: Vaskemaskin med vrimaskin!
(Foto: Mekonnen Wolday, Digitalt Museum)*

Da mormor fikk egen husholdning, var vaskemaskinen blitt «halvautomatisk», dvs. at man måtte legge tøyet over i et annet kammer for skylting og sentrifugering. Det meste av barnetøyet krevde ingen stryking og tørket fort, og til og med sengetøyet kom i materialer som gjorde at det strengt tatt ikke måtte ruller eller strykes. Likevel var mormor oppdratt slik at hun hadde litt dårlig samvittighet

når hun la på ustrøket sengetøy, så det skjedde ikke så ofte. Men det gikk an!

Det er rart å tenke på at inntil midt i forrige århundre hadde antagelig vask og stell av tøy foregått på omtrent samme måte i lang, lang tid. Hvordan var det å oppleve denne forandringen? Hvordan var det å arbeide i en husholdning uten innlagt vann? Hvordan klarte de å få rent tøy uten tekniske hjelpemidler?

Mormor har en nabo som er ti år eldre, hun har vært med å vaske klær på «gamlemåten», og forteller gjerne om hvordan det var.

Inger Kvevli kommer fra småbruket Hagen på Fjuk i Blaker. Hun ble født der i 1939, og vokste opp i denne tiden da alt det nye kom for fullt. Hun forteller: «Vi var mange hjemme, det var sju unger og to voksne, og de første åra hadde vi ikke innlagt vann. Jeg må nesten fortelle litt om vannbæringa først. Det var mye arbeid med vannet, for det skulle ikke bare bæres inn. Det skitne, brukte vannet måtte også bæres ut før vi fikk utslagsvask.

Inger Kvevli. Foto: Odd Mobæk, 2011

Vi hentet vaskevann i brønnen. Dit var det ikke så langt, for den lå bak huset nede i haven. Drikkevann hentet vi i ilen som lå oppe ved vegen, omtrent rett ovenfor Fjuk skole. Det var som oftest vi unga som hentet vann, og da vi var små greide vi jo ikke å få med oss helt fulle bøtter. Men da var det bare å gå oftere! At unga hjalp til, var en selvfølge.

Vi hjalp til med klesvaska også, vi jentene. Det var liksom ikke noe kara hadde noe med, den klesvaska. Egentlig var det rart, for det var jo veldig tungt arbeid.

Under og like etter krigen ble det tatt storvask tre-fire ganger i året. Om vinteren hadde vi ikke storvask, for det foregikk alltid utendørs, ettersom vi ikke hadde bryggerhus. Men ei diger, svart jerngryte hadde vi, og den ble brukt som bryggepanne til å koke tøy i. Den hadde også et hjemmesnekret lokk av tre med en stor hank. Denne gryta ble båret ut til brønnen og fylt med vann. Det ble fyrt opp med ved under den, og lokket ble lagt på så vannet skulle koke opp fortere. Alt tøy ble kokt, sengeklær, håndklær og arbeidstøy. Deretter ble det tatt opp i sinkbaljer, og vaskebrettet satt oppi slik at tøyet kunne gnis rent på det. Ofte var tøyet så skittent at det måtte gnis og gnukkes grundig med såpe før det ble reint.

Dette var tungt nok og gikk hardt utover huden på hendene, men det mest slitsomme gjensto. Nå skulle tøyet skylles i brønnen. Mamma stod på knærne og skylte og skylte for å få vekk såperestene. Vi jentene hjalp også til med det. Til slutt måtte tøyet vris opp. De trengte nok ikke noe styrketrening på helsesentre den gangen, for denne vriinga var hard for armene! Kaldt var det også. Dette måtte mamma gjøre, vri opp tungt arbeidstøy og alt mulig - nå skjønner jeg nesten ikke at hun greidde det!

Jeg husker særlig vømmølsbuksene som kara brukte om vinteren. Ja, de hadde jakker av vømmøl også. De var jo veldig skitne når den første klesvaska ble tatt om våren. De hadde blitt brukt hver dag i flere måneder. Forresten hadde de gjerne to slike bukser, for de måtte jo ha skift. Buksene ble ofte blaute når de holdt på med skogsarbeid. Jeg kan se for meg de buksene slik de så ut på seinvinteren, de var helt blanke over lår og knær, og de var så stive at de nesten kunne stå av seg sjøl.

I sommerhalvåret brukte de jo «blåbukser», men de var jammen stive og leie å vri opp de også, når de var blitt skylt i det kalde vannet.

Og så var det jo alt det andre tøyet, som duker, håndklær, dynetrekk, laken og putevar. Det trengtes mye plass når alt skulle henges til tørk. Det ble trukket klessnorer over hele tunet, fra bua og bort til låven, og også over alle gjerder ble det hengt opp klær. I sommerhalvåret minnes jeg liksom at det hang klær ute til tørk støtt.

Stellet av klær var ikke unnagjort, selv om det var tatt tørt inn fra snora. Da måtte vi sortere tøyet. Alltid var det noe som måtte repareres - lappes, stoppes eller sys om. Alt ble utnyttet til det ikke var mulig å gjøre noe brukbart ut av det mer. Et laken som var blitt slitt på midten, kunne bli til et stort, godt putevar. Til slutt ble alt brettet pent sammen, rullet eller strøket.

Klestørk ute i sommervind (Foto: Ingrid Brødholt)

Vi jentene lærte tidlig å stryke. Det var omstendelig før vi fikk elektriske strykejern med termostat. Vi måtte lære oss å kjenne etter om jernet var passe varmt, uten å brenne oss selv. Fuktet du fingeren og stakk den raskt bort i jernet og hørte at det «freste», var det varmt nok. Og så måtte en jo være passe lett på hånda og rask også, slik at tøyen ikke ble brent og fikk brune flekker.

Strykejernet var forresten stadig i bruk, det sto alltid klart på svartovnen på kjøkkenet. Vi måtte ha nystrøkne bluser og skjorter når vi skulle bort, f.eks. på skolen. Men etter storvaska ble det jo ekstra mange arbeidstimer med å stryke og rulle.

Som sagt var det ikke storvask mellom jul og påske. Skittentøyet la mamma i trappekottet så lenge, og når våren nærmet seg var det temmelig fullt. Men selvfølgelig ble det vasket klær om vinteren også. Alle skulle ha rene klær til helga. Så «småvask» som undertøy, hosor (strømper), sokker, bluser, skjorter og forklær ble vasket inne på kjøkkenet rett som det var. Da måtte vi bære inn mye vann fra brønnen til skylning, og alt vannet måtte bæres ut igjen etterpå.

Tøyet ble tørket over svartovnen, der var det alltid tørkesnorer. Når vi hadde vasket klær, måtte det fyres ekstra godt, slik at tørkinga ikke tok så lang tid. Om vinteren var det jo ofte fullt av vått ulltøy som hang der, fra vømmølsbuksene til pappa til sokkene våre. Lukta av våt ull hørte liksom til på kjøkkenet om vinteren, så vi la vel ikke merke til den en gang.

I dag er det masse forskjellige vaskemidler å velge mellom i butikkhyllene, det ene gjør tøyen reinere og vasker mer «skånsomt» enn det andre, i følge reklamen. Det er ikke godt å vite hva som er best! Jeg tror i hvert fall at disse midlene gjør mye mer skade på miljøet enn den såpa vi brukte. Dessuten bruker vi kanskje for mye vaskemiddel, når det er så lett å få tak i mer. Vi vasker jo klær i ett sett også, i stedet for å fjerne en flekk, putter vi hele plagget i vaskemaskinen. Det er kanskje ikke så bra.

Den gangen brukte vi grønnsåpe til klesvaska, eller vi kokte såpe sjøl. Jeg husker godt oppskrifta: Til 25 liter vann måtte en ta 5 kg spekk, det kunne være fra sau eller gris. Så skulle det være 1 kg kaustisk soda og en stor kopp salmiakk. Uff, den salmiakken var fæl, kom en til å dra inn litt av dampen fra den, gjorde det vondt langt oppe i panna lenge. I såpeoppskrifta vi brukte, husker jeg det stod en advarsel: «Hold ansiktet bortvendt mens De har i salmiakken».

Alt dette skulle stå og småkoke i tre timer, og så settes kaldt slik at det stivnet i gryta. Da kunne vi dele den stivnede massen opp i passe store biter – altså såpestykker! Vi hadde en slags stålvisp som vi la såpestykket inni, med denne vispet vi rundt i bøtta eller balja til det skummet fint. Noen har nok brukt slike visper med Sunlight-såpe i helt fram til våre dager. Sunlight-såpe lignet mye på den hjemmelagde. Såpa vi kokte var veldig effektiv, og den kunne brukes til alt - klesvask, gulvvask og oppvask. Til oppvask brukte vi vel som oftest bare soda, og en blanding av soda og eddik til vindusvask. Jeg er ikke helt sikker på når det ble slutt på såpekokinga, vi lærte i hvert fall å gjøre det da jeg gikk på framhaldsskolen i Blaker i begynnelsen av 50-åra. Men om det var noen av oss jentene som kom til å drive med det når vi ble husmødre selv, er vel tvilsomt. Det ble så lett vint å kjøpe såpe og andre vaskemidler etter hvert.

Fabrikkproduserte vaskemidler tok over etter «sæbe, soda og sand» (Foto: Lilleborg fabrikker)

Mye forandret seg etter krigen. Da fikk vi innlagt vann fra brønnen og utslagsvask på kjøkkenet. Det var rett og slett en revolusjon. For en lettelse det var for mamma, og for oss unga også. Nå slapp vi den evinnelige vannbæringa!

Men den virkelige store hendelsen kom omtrent på den tida jeg var ferdig på folkeskolen, altså på begynnelsen av 50-tallet. Da hadde eldstebroren min begynt å jobbe og tjene penger selv, og tenk, en dag kom han hjem med vaskemaskin! Det var en Hoover manuell med vrimaskin. Det var sensasjon det! Den første dagen Hooveren skulle prøves, glemmer jeg aldri. Kjøkkenet i Hagen var fylt av spenning, forventning - og litt skepsis. Mamma tvilte på at tøyet kunne bli skikkelig reint bare ved å bli dytta rundt inni der, uten å bli gnidd på vaskebrett. Nå skulle broren min undervise mamma i bruken, og alle vi unga satt rundt på stoler og så på.

Maskinen stod midt på kjøkkengolvet med slange festet til vannkrana og en slange i utslagsvasken. Så satte broren min den i gang, og vi satt der og hørte på lyden av maskinen som gikk, fram og tilbake, fram og tilbake. Da den omsider stanset, var det spennende å se på tøyet. Nå ble sannelig mamma positivt overrasket, for tøyet var virkelig blitt reint!

Vrimaskinen var det andre «vidunderet» som fulgte med. Når tøyet var dratt gjennom vrimaskinen noen ganger, var det nesten stryketørt. Det var noe annet enn de tunge, gjennomvåte plaggene vi hadde hengt opp på snora tidligere, selv om mamma var aldri så sterk og flink til å vri opp. Men det var ikke bare lett å bruke vrimaskinen heller. Vi måtte alltid huske å legge tøyet pent til rette før vi tok det gjennom vrimaskinen, slik at ikke skjorteknapper og slikt ble ødelagt. En måtte også passe seg så en ikke fikk en finger borti valsene, det kunne bli skjebnesvangert!

Med vaskemaskinen fulgte det en ny ekstrajobb for mamma. Alle de fire brødrene mine spilte fotball, og siden vi nå hadde fått vaskemaskin, ble det til at mamma like godt vasket fotballdraktene for hele laget mot litt godtgjørelse. Jeg husker godt disse draktene som hang på snora, det var røde skjorter og blå bukser i tynn bomull, og strømpene var også blå med hvit kant øverst. Når brødrene kom hjem fra kamp, hadde de med seg kofferten med skitne, våte drakter. Etter vask og tørk måtte de strykes ordentlig og brettes pent sammen og legges i kofferten igjen, klare til neste kamp. Dette var jobben til oss jentene.

I det hele tatt måtte vi ungene hjelpe til med det meste, slik måtte det være hvis alt skulle bli gjort. At mamma rådde med alt hun skulle gjøre, er nesten ikke til å tro. Når jeg tenker tilbake på hvordan kvinnfolk arbeidet den gangen, er det rart at «kvinnfolkarbeid» liksom ikke ble regnet som like viktig som det kara gjorde. Mye av det var like tungt også. Hvordan skulle det blitt om ingen sørget for mat og klær? Det gikk ikke det, så en mann som ble alene, måtte snarest få tak i kvinnfolk hjelp, ellers ble det dårlig stell. Så vi må tenke tilbake på kvinnene før oss og det arbeidet de gjorde med respekt!»

Slik avslutter Inger. Mormor sier seg hjertens enig, og blir nesten flau når hun tenker på at hun noen ganger har klaget over at husarbeidet er så slitsomt og tar så mye tid!

Dette var en beretning om klesvask før i tida. Det ble sikkert gjort på litt forskjellige måter bortover, men mange av den eldre garde vil sikkert kjenne igjen noe også.

Inger har mer å fortelle om livet på et småbruk i tida under og rett etter krigen, og ikke bare om strev og hardt arbeid. Men det blir en annen historie ved en annen anledning!

Skrevet av Anne-Marie Lund, med hjelp av egne minner og Inger Kvevlis fortelling. En stor takk til Inger som var villig til å dele noe av det hun husker fra oppveksten!

GODT SAGT

- 🌈 De aller høfligste bukker som regel under.
- 🌈 Musikk bør finnes i alle hjem, unntatt i naboeligheten.
- 🌈 Styrke er evnen til å bryte en sjokoladeplate i fire deler med bare hendene - og så bare spise én av delene.
- 🌈 Alle avskyr meg fordi jeg er så godt likt.
- 🌈 Alle er kloke. Noen før og noen etterpå.
- 🌈 Alt jeg ber om er en sjanse til å bevise at penger ikke kan gjøre meg lykkelig.
- 🌈 Den første som spiste østers, var modig.
- 🌈 Den punktlige gjør alle sine feil i tide.
- 🌈 Den som graver en grav for andre, er ikke arbeidsledig.
- 🌈 Det finnes ting man må være politiker for ikke å forstå.

SLORA MØLLE OPP AV ASKEN

Høstsesongen 2014 på Slora Mølle var den avsluttende perioden for dette prosjektet. Stavene til turbinrøret var brunimpregnert hos Scanpole høsten i forveien, og ble mellomlagret frem til juni 2014 da byggingen begynte.

Slora Mølle er klar, og venter på dugnadsarbeiderne.

Omfattende forberedelser var gjort for klargjøring av turbinrørgata, armeringsstøp av damkronen, restaurering av turbinen og sammalskverna, inspeksjon og forebyggende arbeider på plansikten og sykloanlegget, restaurering av vindusrammer med glassing og montering og opprydding og klargjøring av utearealene med hensyn på offentlig bruk og sikring mot skader og fall.

Arbeidet ble avsluttet 18. desember. Da var alle planlagte oppgaver for dette prosjektet fullført. Siste fase av dette prosjektet er slutt når turbinen igjen kommer på plass. Den er laget i 1908, på Rainpower Sørumsand Verksted, har vi grunn til å tro. Flere lærlinger har arbeidet med den restaureringen. Før neste fase må sugerøret monteres før bygging av turbinhuset tar til.

Byggingen av turbinrøret fikk god fremdrift i juli måned. Med god kompetanse i dugnadsgjengen gikk arbeidet jevnt, med få problemer. Stavene er høvlet med høvelkniver spesialsmidd etter profilene til de gamle stavene, med not-og-fjær form som sikret den gode krummingen på røret. Høvlingen ble gjort på dugnad hos Killingmo og Tønsberg AS.

Spennjernet med låseboltene er også laget etter mønster av de opprinnelige. Dette er sveiset hos Bjørn Bjørnstad Sveiseverksted med hjelp av lærlinger og med assistanse fra Kjelle Videregående skole, mekanisk linje.

Fjuk barneskole deltok i klargjøringen for rørgata.

I november var turbinrøret bygget i sin fulle lengde, ca. 30 meter. Etterhvert som lengden økte ble det svake avvik i retningen som måtte justeres underveis.

Det var en stor fordel at deltakerne i arbeidet har breddekompetanse fra eget yrke. Det skal ikke skyves under en stol at utfordringer kom, som måtte løses under arbeidets gang. Men nå har vi en gruppe med erfaring som nok kan løse oppgaven om igjen, dersom det skulle bli spørsmål om det.

Arbeidet med forskaling av dammen tok til i september etter et omfattende opprenskingsarbeid. I den gamle dammen var det brukt mørtel med stort kalkinnhold, som bjerkerøtter hadde livnært seg på i godt og vel 100 år. Da man kom til, og fikk fjernet disse røttene, ble muren nærmest perforert. Støpearbeidene ble omfattende og armering må til. **Dag-Einar Hellerud** er byggmester med sans for detaljer. Forskalingen ble fagmessig utført uten lettvinte løsninger.

Dag-Einar Hellerud forskaler

Og Hans Marigård «gir jernet»

Hans Marigård er en habil jernbinder som arbeider godt i lag med Dag-Einar Hellerud. Høstmørket krympet arbeidstiden, og Dag-Einar Hellerud og **Vidar Harfallet** måtte ta flomlyskastere i bruk for å bli ferdig med forskalingen før høstfrost kom.

I høstens første snevær var hele arbeidslaget i sving med å støpe opp damkronen. Trass i litt krevende terreng kom sementbilen så langt ned mot dammen at sementen kunne pumpes direkte bak forskalingen gjennom snabeldysen. Det forenklet støpearbeidet adskillig. Dag-Einar Hellerud kunne med tilfredshet kontrollere at forskalingsarbeidet tålte belastningen. Passering av slike milepæler i restaureringsarbeidet på Slora Mølle gir ny energi til gjenstående oppgaver.

Vidar Harfallet var godt fornøyd med resultatet da forskalingen ble fjernet, og damkronen igjen var klar til å holde tilbake vannmassene før damlukene åpnes og turbinen påny kan begynne sitt arbeid. Det var store mengder nedbør i november. Da ble det ført vann gjennom damlukene og turbinrøret. Begge deler fungerer etter forutsetningene, og røret har ingen lekkasjer.

I september hadde Rainpower Sørumsand Verksted et tidsvindu som tillot forsering av arbeidet på den gamle turbinen fra 1908. Turbintrommen ble raskt klargjort og malt. Legg merke til at de gamle klinkesømmene er intakte. Noen sprekker i støpejernet i siden på trommen er sveiset av lærlinger. Det er en krevende oppgave som betinger kompetanse. Det originale løpehjulet og drivakslingen til mølla er reparert.

Også denne oppgaven har vært krevende. Da turbinen ble tatt til verkstedet var de bevegelige delene mest som en stor rustklump. Gravrusten er fjernet, og om det var for store groper er de reparert. Det arbeidet var et nitid tålmodighetsarbeid som ga lærlingene god erfaring om de skulle komme bort i slikt restaureringsarbeid i sitt yrkesaktive liv. **Bjørn Undrum** er vår ankermann i dette arbeidet. Dag Revelsby fra Rainpower kontrollerer.

Her ser man turbintrommens indre, med rustgroper.

Monteringen av løpehjulet i turbintrommen var en viktig milepæl i gjenoppbyggingen av den mer enn 100 år gamle turbinen. Til alt hell har vi bevart de tekniske

tegningene for en tilsvarende turbin fra samme tidsperiode. Styrestagene til lukkemekanismen i løpehjulet måtte lages på ny da de var helt ødelagt.

Lærlinger ved FFK på Kjeller var behjelpelige med gjenskaping av dem etter originalt mønster. Løpehjulet hviler på et lager av pokkenholt-tre, liksom det originale. Til alt hell fant Sørumsand Verksted et gjenglemt emne av tresorten som ble tilpasset vår turbin

i 2014 – mer enn 60 år etter at slikt virke gikk ut av bruk. Det kom godt med at landbrukstekniker **Even Woxen** (bildet) har sluttet med ku, og nå er aktivt med i dugnadsarbeidene på Slora Mølle. Sammen med lærlinger, kom hans kompetanse godt med da Bjørn Undrum ledet monteringen av turbinen på Sørumsand Verksted.

Begeistring var til å ta og føle på da dugnadsgjengen med god assistanse fra Jødal Entreprenør AS assisterte den siste finmanøvreringen av den 1500 kg tunge turbinen på plass. Skoene på turbinen skal senkes ned på 4 festbolter i turbindekket samtidig som turbinstussen skal inn i turbinrøret og akslingen fra løpehjulet skal passes inn i drivakslingen under mølla. Operasjonen var vellykket, og 18. desember 2014 markerte avslutningen på dette restaureringsprosjektet for Slora Mølle. I det neste prosjektet skal gjenoppbyggingen av turbinhuset inngå sammen med montering av sugerør for denne turbinen.

I et etterfølgende prosjekt er ambisjonen å restaurere rekketurbinen som drev likestrømsgeneratoren i mølla.

Drivhjulet for sammalskverna i mellometasjen i mølla har i bærelageret for den vertikale akslingen hatt en kompakt rustklump, som det har tatt svært lang tid å løsne opp. Når det endelig ble gjort, var det relativt enkelt å montere tilsvarende kulelagere som vi fant ved henvendelse til Tools-Gan. Nå er stenene på plass. Oppbyggingen av kvernkammeret rundt stenene vil bli utført i et senere prosjekt.

Skjerpingen av møllestenene er et tålmodighetsarbeid som også krever presisjon. I dag males kornet ved Slora Mølle på gårdskvernen som først ble restaurert. Med stor forventning ser man frem til at sammalskverna maler.

Plansikten viste seg å være svært sterkt vannskadet etter mange års taklekkasjer. Derfor må det vurderes om den skal restaureres, i så fall i et etterfølgende prosjekt.

Hilmar Bjørge (bildet nedenfor), f. 1929, er fortsatt en habil glassmester. Sammen med Jan Høglien som også er i faget, ferdigstilte de 11 originale rammer og to replikaer med glass i løpet av høsten. Og da de mest kritiske oppgavene var under kontroll, kunne Vidar Harfallet, Dag-Einar Hellerud og Hans Marigård starte monteringen.

De originale vinduene var blitt knust av vandaler i

møllebygningens forfallsperiode. Da Historielaget kjøpte bygningen valgte man å fjerne vindusrammene og lagre dem i den forfatning de var. Åpningene ble blendet av. Etter at Slora Møllens Venner startet samarbeidet med den lokale barneskolen på Fjuk har hærverk avtatt fra år til år, for nå helt å være borte. Vi er svært glade over

igjen å ha alle vinduene på plass i møllebygningen.

Mye opprydding er blitt gjort ute, også etter beveren, som er en flittig arbeider i området ved mølla. Her er det stort naturmangfold.

I tillegg til å være et teknisk-industrielt kulturminne, ligger Slora Mølle slik til at stedet kan være et

egnet utgangspunkt for å drive naturfagundervisning, siden området er en svært attraktiv biotop for biologisk mangfold. I kombinasjon med fokus på fornybar energi bør Slora Mølle kunne inngå i et praktisk-pedagogisk vitensenter for barneskolen i vår region. Mølla er i ferd med å bli en attraksjon for de mange. Her kommer Lions og Rotary på studietur, barneskoler kommer til skoleundervisning om fornybar energi, og det blir gitt undervisning i biologisk mangfold.

Og bygda kommer til Slora Møllens Dag i strålende vær hvert år, der vafler og pølser er standard servering for unge og gamle - til glade toner fra «Glommabredde». Ved Slora Mølle er det alltid sol!

Tekst og alle foto: Prosjektleder Dag Winding-Sørensen

Mange har deltatt i restaureringen av Slora Mølla, og andre aktiviteter der.

LITT OM SMÅTT OG STORT

➔ **RUSLETURER SOMMEREN 2015**

⌘ **Torsdag 25. juni, klokken 18:00**

Rusletur langs taterstien Hammeren – Kikut, leder Berit Leikhammer. Fremmøte ved vannverket, Hammeren

⌘ **Torsdag 6. august, klokken 18:00**

Rusletur langs en av Slora Møllens vannveier, leder Hans G Bjørge. Fremmøte ved Auli kirke.

⌘ **Torsdag 13. august, klokken 18:00**

Rusletur Pilegrimsleden – Rulla, leder Gunnar Ulvestad. Fremmøte Lindeberg.

Mer informasjon om rusleturene kommer senere.

Haakon Sandbraaten

➔ **INTERESSERT I SLEKTSGRANSKING?**

Blaker og Sørums Historielag skal holde et nytt slektsgranskingskurs i samarbeid med Sørums bibliotek. Kursdagene blir antagelig 26. mars, 9. april og 16. april.

Påmeldingsfrist: 19. mars.

Kursledere blir Tom Halvorsen, leder av Romerike Historielag, og undertegnede. Følg med på oppslag på bibliotekavdelingene og www.sorum.historielag.no.

Ta kontakt med meg hvis dere har spørsmål, mobil: 93 87 63 65 eller epost: alfrebo@online.no.

Kåre A. Bøhler, sekretær

⇒ MØT «HIMMELDRONNINGEN»

GØRVEL FADERSDATTER SPARRE

Spennende radioteaterforestilling på Sørumsand videregående skole søndag 1. mars 2015 kl. 14-19.

Foreningen Norden Sørum inviterer alle historisk interesserte til en spennende ettermiddag/kveld hvor alle de seks episodene av NRKs forestilling om Gørvel Fadersdatter Sparre, som en gang eide Suderheims-godset, blir avspilt. Forestillingen tar totalt 5 timer.

Pris: Kr 150,- (inkl. mat).

Påmelding: Svein Sandnes tlf. 91712425 eller Leena Heinonen tlf. 99503680 **innen 24. februar.**

LITT OM FORESTILLINGEN: I samarbeid med Danmarks Radio har Radioteatret i NRK laget en serie i forbindelse med 200-års-jubiléet for begivenhetene i 1814. Selv om vi kan påvise at serien «Himmeldronningen» har gitt Gørvel Fadersdatter Sparre (1517-1605) en større rolle i begivenhetene fram til 1537 enn det strengt tatt er grunnlag for, gir det lokalhistorisk interesserte en mulighet til å fortelle historien om Sudrheim-slektas betydning nok en gang. Eller som tidligere ordfører Hans Marius Johnsen sier: Hvordan ville Norge sett ut dersom hovedstaden vår hadde ligget på Sørumsletta?

Hørespill om «Himmeldronningen» Gørvel Fadersdatter

Søndag 1. mars 2015
kl. 14:00 - 19:00
hørespill
i personalrommet på
Sørumsand vgs.

inviterer til historisk ettermiddag med NRKs hørespill om **GØRVEL FADERSDATTER SPARRE**, nordisk adelskvinne som gjennom arv samlet så mye jordgods at en neppa har sett maken. For oss i Sørum er det spesielt interessant at utgangspunktet for rikdommen er knyttet til baroniet SUDRHEIM på Romerike.

Hørespillet er laget i samarbeid med Danmarks Radio til 200-års-jubiléet for 1814. Det består av 6 episoder som vil bli spilt av i rekkefølge. Forestillingen, pluss matpause, tar til sammen fem timer.

Historien som fortelles fant sted i perioden 1532-1537. Den handler om å bevare Norge som fri og selvstendig nasjon, intriger, personlig maktkamp, strategiske giftemål og om å bevare den katolske tro. Det blir lagt inn **matpause** med kaldtbord laget av skolens kokkelever.

LUKKET FORESTILLING - Påmelding innen 24/2 til:
Leena Heinonen: lkaari@online.no tlf. 995 03680
Svein Sandnes: svsandn@online.no tlf. 917 12425

Arrangør: Foreningen Norden Sørum - Inngang kr. 150,00 (inkl. mat)

HISTORIELAGETS BØKER

www.sorum.historielag.no/boktilbud.cfm

SPESIALTILBUD

- ♦ Glomma gjennom Sørum - **nå kr 300,-**
- ♦ Sørum under okkupasjonen 1940-45 - **nå kr 150,-**
- ♦ Minner fra Frogner - **nå kr 150,-**
- ♦ Blaker, Skansen og Skolen - **nå kr 150,-**
- ♦ Årbøker fra Romerike Historielag for årene 1998, 2001, 2005 og 2009 - **nå kr 150,- pr. stk.**

Nett-kjøp: Bøkene kan bestilles via «Kontakt oss»-skjemaet. Vær nøye med at bestillingen er korrekt utfylt med navn, adresse og hva som bestilles. Hvis boka kan leveres i Sørum eller i umiddelbar nærhet av Sørum (5 km), leverer vi boka portofritt på døra eller i postkassa hos deg. For øvrig sender vi den i posten, og da kommer porto iht. ordinære portotakster i tillegg. Vi leverer/sender boka så snart som mulig. Faktura vedlegges, med betalingsfrist 10 dager.

Kontant-kjøp: Bøkene kan også kjøpes kontant for umiddelbar levering hos bokansvarlig Kåre Alfred J. Bøhler. Han kan kontaktes på mobil 938 76 365, e-post alfrebo@online.no eller adresse Bøler Nedre, Aasgaardvegen 230, 1923 Sørum. Levering avtales med han.

Sørum Bygdebok – de 5 første bind

Foto alle bygdebøker: Anders Henriksen

Bind 1: Lørenfallet, Vølnenberg og Fosserud kretser

Bind 2: Midtbygda

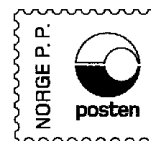
Bind 3: Sanden – Sørumsand

Bind 4: Vesterskaun, sørøstre del av Frogner

Bind 5: Frogner

Pris ved kjøp av enkeltbind er kr. 850,- + porto for forsendelse. Ved tegning av abonnement på hele serien (6 bind) er prisen pr. bind kr. 700,-. Er du interessert i å kjøpe enkeltbind eller bli abonnent nå, ta kontakt med Helge Hoel, tlf. 90118624, epost: helge.hoel@evry.com

Returadresse:
Blaker og Sørum Historielag
Postboks 72
1921 Sørumsand

ISSN 1894-8154

STØTT VÅRE SPONSORER – DE STØTTER OSS!

elektriker'n for deg

Telefon 63 86 80 60 - www.tbinstallasjon.no

www.blaker-bygdeservice.no

www.nilsen-info.no/soerum

www.advokat-hagen.no

www.blakersparebank.no

www.aeas.no

Nordfonn – Fokus Butikksenter, Sørumsand
Telefon 63 86 60 70, epost nordfonn@interoptik.no

Marcus Thranes vei 100
1472 Fjellhamar
post@xide.no
www.xide.no